

POSTANOWIENIE

Dnia 11 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący)

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (sprawozdawca)

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Tymon Markiewicz

w sprawie **T. S.**,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej, na posiedzeniu w dniu 11 października 2023 r.,
wniosku pełnomocnika Z. S. – córki T. S. – o wznowienie postępowania
zakończonych wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego nr 5 w Krakowie z dnia
22 października 1947 r., sygn. akt SO 536/47, utrzymanym w mocy
postanowieniem Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 4 grudnia 1947 r., sygn.
akt Sn.Odw.W.1316/47,
na podstawie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. *a contrario*,

p o s t a n o w i ł:

1. oddalić wniosek;

**2. obciążyć wnioskodawczynię uiszczoną opłatą od wniosku,
zaś zwolnić ją od kosztów sądowych postępowania
wznowieniowego, obciążając nimi Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 sierpnia 1945 r., sygn. akt D 47/45, Wojskowy Sąd Polowy [...] Dywizji Piechoty skazał T. S. na karę 10 lat więzienia wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 5 lat w związku z popełnieniem przestępstw kwalifikowanych z art. 1, art. 4 § 1 lit. a oraz art. 9 dekretu PKWN z dnia 30 października 1944 r. o Ochronie Państwa (Dz. U. 1944, nr 10, poz. 50; dalej: dekret o Ochronie Państwa). Czyny, których dotyczyło to postępowanie, odnosiły się do antykomunistycznej działalności T. S..

We wrześniu 1945 r. wszczęto kolejne śledztwo dotyczące działalności T. S., odnoszące się do czynów nieobjętych ww. wyrokiem Wojskowego Sądu Polowego. Wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego nr 5 w Krakowie z dnia 22 października 1947 r., sygn. akt SO 536/47, T. S. został skazany:

- za czyn z art. 118 § 1 w zw. z art. 117 § 1 i 2 kkWP na karę 3 lat więzienia, darowaną w wyroku na mocy amnestii – czyn ten polegał na tym, że w dniu 16 maja 1945 r., a więc w czasie wojny, będąc zobowiązany do służby wojskowej nie stawiał się do jej pełnienia, a to w celu trwałego uchylenia się od obowiązku wojskowego (pkt 2);
- za czyn z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa i art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. na karę śmierci, złagodzoną w wyroku na mocy amnestii do 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia; czyn ten polegał na tym, że działając wspólnie z innymi w nocy z 4 na 5 czerwca 1945 r. w B. dokonał gwałtownego zamachu na Prezesa Gminnej Rady Narodowej A. J., przy czym zamach ten polegał na napadzie na dom, ciężkim pobiciu i zastrzeleniu pokrzywdzonego (pkt 7);
- za czyn z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa na karę 8 lat więzienia, złagodzoną w wyroku na mocy amnestii do 4 lat więzienia oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 2 lata; czyn ten polegał na dokonaniu wraz z innymi w nocy dnia 27 lipca 1945 r. w K. gwałtownego zamachu na funkcjonariusza PUBP w K. E. K. przez napad na jego dom i ostrzeliwanie pokrzywdzonego i jego rodziny (pkt 10);
- za czyn z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa na karę 5 lat więzienia darowaną w wyroku na mocy amnestii oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 2 lata; czyn ten polegał na dopuszczeniu się wspólnie z innymi dnia 5 sierpnia 1945 r. w J. na drodze gwałtownego zamachu na funkcjonariusza PUBP w O. K. Ś. i milicjantów S. P. oraz B. W. przez napad na nich i zabranie 3 egzemplarzy broni długiej (pkt 11).

Jako karę łączną wymierzono T. S. karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia (pkt 23). W przedmiotowym wyroku T. S., został także uniewinniony od popełnienia czynu kwalifikowanego z art. 118 § 3 kkWP oraz czynu

kwalifikowanego z art. 118 § 3 kkWP i art. 9 dekretu o Ochronie Państwa (pkt 20-22).

Od powyższego wyroku rewizję wnieśli dwaj obrońcy T. S. – adw. Z. Z. (rewizja dotyczyła również S. S.) oraz adw. B. R. (rewizja dotyczyła również T. S.). Najwyższy Sąd Wojskowy rozpoznał rewizję wniesioną przez adw. Z., a drugą pozostawił bez rozpoznania. Postanowieniem z dnia 4 grudnia 1947 r., sygn. akt Sn.Odw.W.1316/47, Najwyższy Sąd Wojskowy pozostawił rewizję obrońcy oskarżonego bez uwzględnienia, a wyrok Sądu I instancji utrzymał w mocy.

Postanowieniem z dnia 3 września 1993 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, w sprawie Cs.Un. 10/93, stwierdził nieważność wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 22 października 1947 r., sygn. akt SO 536/47, z wyłączeniem czynu polegającego na zabójstwie Prezesa Gminnej Rady Narodowej A. J. w nocy z 4 na 5 czerwca 1945 r. w B., zakwalifikowanego z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa i art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. Postanowieniem z dnia 29 października 1993 r. sygn. akt WZ 197/93, Sąd Najwyższy utrzymał w mocy orzeczenie Sądu I instancji co do T. S..

Postanowieniem z dnia 17 września 1997 r. w sprawie o sygn. akt Zo.Un. 37/96 Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie nie uwzględnił wniosku H. W. i Z. S. w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu skazania męża i ojca T. S. wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 22 października 1947 r., sygn. akt SO 536/47.

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie prowadziła śledztwo pod sygn. akt S [...] w sprawie m.in. fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawionym wolności T. S. w toku śledztwa prowadzonego przeciwko niemu i innym osobom. Wskazane śledztwo zostało umorzone postanowieniem z dnia 2 lipca 2021 r., w odniesieniu do T. S. na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., z powodu niewykrycia sprawcy (pkt I, II; czyn z punktu VII, który również dotyczył T. S. i co do którego umorzono postępowanie na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 322 § 1 k.p.k. nie odnosi się do postępowania, którego dotyczy wniosek o wznowienie, tylko postępowania przed Wojskowym Sądem Polowym w sprawie o sygn. akt D 47/45).

Do Sądu Najwyższego wystąpiła pełnomocnik Z. S. – córki T. S. – o wznowienie na korzyść, na podstawie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. w zw. z art. 542 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 544 § 1 k.p.k. w zw. z art. 673 k.p.k., postępowania toczącego się przed Wojskowym Sądem Okręgowym nr 5 w Krakowie, zakończonego wydaniem prawomocnego orzeczenia w dniu 22 października 1947 r., w części skazującej T. S. na karę śmierci oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze w związku z popełnieniem przez niego czynu określonego przez art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa i art. 225 § 1 k.k. z 1932 r., która została w wyroku zastąpiona na mocy amnestii karą 15 lat pozbawienia wolności, przy utrzymaniu w mocy orzeczonych kar dodatkowych. Pełnomocnik Wnioskodawczynie wniosła o uchylenie wyroku w części wskazanej powyżej i uniewinnienie T. S. od zarzuconego mu czynu z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa i art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. Pełnomocnik wniosła również o przyznanie na rzecz Wnioskodawczynie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu wznowieniowym.

Wnioskodawczynie podniosła, że podstawę wznowienia stanowi fakt popełnienia przestępstwa w toku postępowania – zbrodni komunistycznej przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa w K., polegającej na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad pozbawionym wolności T. S., celem wymuszenia wyjaśnień i przyznania się do winy. Na tę okoliczność powołała się na postanowienie Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie z dnia 2 lipca 2021 r., sygn. akt S. [...], o umorzeniu śledztwa z powodu niewykrycia sprawcy.

W uzasadnieniu wniosku pełnomocnik Z. S. wskazała, że Sąd orzekający dał wiarę wyjaśnieniom złożonym przez T. S. w toku postępowania przygotowawczego, a zignorował jego wyjaśnienia składane na rozprawie, w których oskarżony twierdził, że znęcano się nad nim i jego pierwotne wyjaśnienia zostały wymuszone. Ponadto w uzasadnieniu Wnioskodawczynie powołała się na: brak weryfikacji wartości merytorycznej zeznań świadków, którzy nie rozpoznali T. S. jako sprawcy napadu; błędną interpretację grypsu sporządzonego przez T. S.; osądzenie T. S. jedynie na podstawie domniemań – jako wniosek z faktu jego przynależności do grupy „H.”; brak wzięcia pod uwagę zeznań świadków, którzy nie wspominają, aby T. S. był na

miejscu przestępstw; próbę skazania w tym samym postępowaniu innych oskarżonych, którzy mieli w czasie czynu przebywać w zakładzie karnym.

Do akt sprawy wpłynęły dwie odpowiedzi na wniosek. Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o uwzględnienie wniosku, zaś Dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Zastępca Prokuratora Generalnego, stwierdził, że wniosek należy uznać za uzasadniony.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek okazał się niezasadny, dlatego też Sąd Najwyższy postanowił go oddalić.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że rozpoznaniu podlega wniosek o wznowienie postępowania jedynie co do tej części wyroku, która dotychczas nie została uznana za nieważną, tj. odnoszącej się do jednego z czterech czynów przypisanych T. S. wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego nr 5 w Krakowie z dnia 22 października 1947 r., sygn. akt SO 536/47, polegającego na zabójstwie Prezesa Gminnej Rady Narodowej A. J. w nocy z 4 na 5 czerwca 1945 r. w B., zakwalifikowanego z art. 3 lit. a dekretu o Ochronie Państwa i art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. Wyrok skazujący, co do pozostałych trzech czynów przypisanych T. S., został bowiem uznany za nieważny postanowieniem z dnia 3 września 1993 r. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, sygn. akt Cs.Un. 10/93.

Aby wznowić postępowanie na podstawie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. konieczne jest spełnienie łącznie dwóch warunków. Pierwszym z nich jest przedłożenie orzeczenia, z którego wynika, że w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa. Drugim zaś jest wykazanie, że istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że popełnienie przestępstwa w związku z postępowaniem mogło mieć wpływ na treść orzeczenia.

W ocenie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości spełnienie pierwszego z tych warunków. Wnioskodawczyni przedłożyła postanowienie Instytutu Pamięci Narodowej – Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie z dnia 2 lipca 2021 r., sygn. akt S [...], o umorzeniu śledztwa z powodu niewykrycia sprawcy, został więc spełniony wymóg uprawdopodobnienia popełnienia przestępstwa w związku z postępowaniem. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2020 r., I KZP 12/19 (OSNK 2020, z. 6, poz. 17),

wniosek o wznowienie postępowania oparty na podstawie z art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. spełnia wymogi formalne wskazane w art. 541 § 2 k.p.k., jeżeli wskazuje na prawomocny wyrok skazujący za popełnienie przestępstwa w związku z postępowaniem objętym wznowieniem postępowania albo jeżeli w swojej treści wskazuje na orzeczenie zapadłe w postępowaniu karnym, stwierdzające niemożność wydania wyroku skazującego z powodu przyczyn wymienionych w art. 17 § 1 pkt 3-11 k.p.k. lub w art. 22 k.p.k. W tym ostatnim wypadku we wniosku muszą być jednak przywołane okoliczności świadczące o dopuszczeniu się przestępstwa w związku z postępowaniem, jeżeli takich okoliczności nie zawiera w swojej treści wskazane orzeczenie.

W uzasadnieniu postanowienia o umorzeniu śledztwa kategorycznie wskazano, że wobec wszystkich pokrzywdzonych, których dotyczy to postanowienie, a więc m.in. T. S., w toku prowadzonych śledztw stosowano bezprawne metody polegające na wielokrotnych, długotrwałych przesłuchaniach, stosowaniu przemocy fizycznej i psychicznej, w celu złożenia wyjaśnień określonej treści (s. 9 postanowienia o umorzeniu śledztwa). Zachowania te zostały zakwalifikowane jako czyny z art. 246 k.k., stanowiące jednocześnie zbrodnie komunistyczne w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz.U. 2021, poz. 177 ze zm.) oraz zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu art. 3 ww. ustawy. Niemożność wydania wyroku skazującego wynikała wyłącznie z braku ustalenia konkretnych sprawców przestępstwa, poprzestając na dowiedzeniu okoliczności, że ww. zachowań dopuszczali się funkcjonariusze Oddziału Informacji [...] DPD i PUBP.

Jak już wskazano na wstępie, sam fakt popełnienia przestępstwa w toku postępowania nie jest wystarczający do realizacji podstawy wznowienia *propter falsa*. Konieczne jest również wykazanie, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia. Ten element podstawy wznowieniowej z art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. nie został w tej sprawie spełniony.

W uzasadnieniu wniosku o wznowienie postępowania Wnioskodawczyni stwierdziła, że Sąd orzekający dał wiarę wyjaśnieniom złożonym przez T. S. w toku postępowania przygotowawczego, a zignorował jego wyjaśnienia składane na

rozprawie, w których oskarżony twierdził, że znęcano się nad nim i jego pierwotne wyjaśnienia zostały wymuszone. Tylko ta część argumentacji wniosku ma znaczenie z punktu widzenia podstawy wznowienia postępowania, na którą powołała się Wnioskodawczyni. Pozostałe argumenty, dotyczące m.in. oceny zeznań świadków czy interpretacji grypsu, nie mieszczą się w ramach żadnej z podstaw wznowieniowych z art. 540 k.p.k., art. 540a k.p.k., art. 540b k.p.k., i art. 542 § 3 k.p.k.

Wbrew twierdzeniom Wnioskodawczyni analiza akt sprawy prowadzi do wniosku, że Wojskowy Sąd Okręgowy nr 5 w Krakowie nie dał wiary wyjaśnieniom T. S. składanym w toku śledztwa, natomiast czyniąc ustalenia faktyczne oparł się na jego wyjaśnieniach składanych na rozprawie w dniu 28 lipca 1947 r., w których T.S. nie przyznał się do czynu objętego wnioskiem o wznowienie i stwierdził, że pierwotne wyjaśnienia złożył pod przymusem (był bity i trzymany w ciemnej celi). W części uzasadnienia odnoszącej się do dowodowych podstaw przypisania T. S. sprawstwa czynu będącego przedmiotem tego postępowania wznowieniowego, Sąd *meriti* wyraźnie stwierdza: „Do udziału w napadzie na dom śp – J. nie przynał się nikt z oskarżonych, zaprzeczając przyznaniu do protokołów w śledztwie, jako wymuszonych na nich” (k. 298 akt SO 536/47, teczka IPN [...], t. 1, numeracja kart IPN). Następnie, podając dowody, na podstawie których czynił ustalenia faktyczne, wyraźnie zaznaczył, że „dowodem winy S. jest gryps, pisany przezeń w więzieniu na odwrocie papieru introligatorskiego /k. 44/, gryps ten skierowany był prawdopodobnie do osk-go S.. [...] W zdaniu: „Czy (domyślnie amnestia) obowiązuje bratobójców, jak my”, łącznie ze zdaniem „Jesteśmy wysypani ze wszystkim, J. wszystko wysypał, wiedzą o tobie i W. i S.” mieści się przyznanie S. do winy napadu i zamordowania śp. J.” (k. 299v akt SO 536/47, teczka IPN Kr [...], t. 1, numeracja kart IPN). Wymaga podkreślenia, że przesłuchiwany w toku rozprawy T. S. potwierdził, że gryps został przez niego napisany i nie wskazywał, iżby uczynił to pod jakimkolwiek przymusem. Wyjaśniał jedynie, że treść grypsu nie powinna być traktowana jako jego przyznanie się do winy (k. 197 akt SO 536/47, teczka IPN Kr [...], t. 1, numeracja kart IPN).

Również w obu rewizjach obrońcy T. S. ocenili, że wyjaśnienia złożone przez niego w postępowaniu przygotowawczym nie stanowiły podstawy dowodowej

wyroku skazującego. W rewizji adw. Z. wskazano, że „oskarżeni nie przyznali się do popełnienia tych przestępstw. Jako jedyny dowód przeciwko S. przytacza Sąd pisany przez niego „gryps”. Interpretując treść tego grypsu dochodzi Sąd do przekonania, że oskarżony przyznał się w tym grypsie do zarzuczonego mu czynu” (k. 14 akt SO 536/47, teczka IPN [...], t. 2, numeracja kart IPN). Z kolei adw. R. podaje, że „Sąd a quo przyjął tłumaczenie się oskarżonych, że zeznania ich z dochodzeń złożone zostały pod przymusem fizycznym. [...] Pozostał wobec tego tylko materiał ujawniony na rozprawie. [...] Co do oskarżonego S. to takim ogniwem ma być właściwie jedynie tylko gryps” (k. 23 akt SO 536/47, teczka IPN Kr [...], t. 2, numeracja kart IPN).

Także analiza treści postanowienia Najwyższego Sądu Wojskowego rozpoznającego rewizję od wyroku wydanego wobec T. S. i innych oskarżonych nie potwierdza tego, że wyjaśnienia złożone przez T. S. w śledztwie pod przymusem miały wpływ na treść orzeczenia. W tej części uzasadnienia, która odnosi się do T. S., Sąd ten nie powołuje się na wyjaśnienia składane przez niego w śledztwie. Sąd rewizyjny poprzestał wyłącznie na zaakceptowaniu ustaleń Sądu I instancji, a także wniosków, jakie ten Sąd z nich wyciągnął.

Wobec powyższego nie można stwierdzić, że ustalony w śledztwie IPN fakt stosowania przymusu w toku śledztwa prowadzonego w tej sprawie wobec T. S. i innych oskarżonych i złożenia pod wpływem tego przymusu wyjaśnień zawierających przyznanie się do napadu na A. J., mógł mieć wpływ na treść wyroku w zakresie, w jakim dotyczy go wniosek o wznowienie postępowania karnego. Sąd I instancji wprost wykluczył wyjaśnienia składane w śledztwie jako podstawę czynienia ustaleń faktycznych, podając, że oskarżeni nie przyznali się do napadu i zabójstwa A. J.. W żadnym miejscu nie powołuje się na te wyjaśnienia, co więcej wprost podaje, że dowodem, na którym opiera swoje ustalenia co do T. S., jest napisany przez niego gryps (k. 57 akt SO 536/47, teczka IPN [...], numeracja kart IPN). Dodatkowo Sąd powołał się na poszlakę w postaci zeznań świadka A. Z. (k. 300 akt SO 536/47, teczka IPN [...] t. 1, numeracja kart IPN). Taka ocena dowodów i ustalenia faktyczne zostały następnie zaakceptowane przez Sąd rozpoznający rewizję od wyroku. Prowadzi to do wniosku o braku możliwości wznowienia tego postępowania na podstawie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. Stosowana w tamtym czasie i

znana Sądowi Najwyższemu z urzędu praktyka wydawania wyroków skazujących wobec osób walczących z ustrojem komunistycznym na podstawie wymuszonego przyznania się do winy nie znalazła potwierdzenia w aktach tej konkretnej sprawy.

Trzeba dodatkowo zaznaczyć, że w ramach postępowania wznowieniowego Sąd Najwyższy bada wyłącznie to, czy spełniona jest któraś z przesłanek wznowienia postępowania wymienionych w art. 540 k.p.k., art. 540a k.p.k., art. 540b k.p.k., czy art. 542 § 3 k.p.k. Ewentualne rozważania, czy zgromadzony w tej sprawie materiał dowodowy był wystarczający do przypisania T. S. udziału w napadzie i zabójstwie A. J., a także dokonywanie ponownej, odmiennej oceny poszczególnych dowodów, nie mieści się w kompetencji Sądu Najwyższego orzekającego w ramach postępowania wznowieniowego. Rozważania co do ewentualnego rażącego naruszenia w tej sprawie zasad oceny przeprowadzonych dowodów mogą być prowadzone wyłącznie w ramach postępowania kasacyjnego, w razie wniesienia tzw. kasacji nadzwyczajnej, w trybie art. 521 § 1 k.p.k.

Obciążenie uiszczoną opłatą od wniosku uzasadnia art. 639 k.p.k., zaś zwolnienie z kosztów sądowych postępowania wznowieniowego nastąpiło na zasadach słuszności, w trybie art. 624 § 1 k.p.k. w zw. z art. 639 k.p.k.

Mając na uwadze powyższe należało orzec jak w części dyspozytywnej postanowienia.

[SOP]

[a!]